

TIINA KATRIINA TIKKANEN

Kerro minulle äidistäsi

ATENA

Teoksen valmistumista ovat tukeneet Suomen Kulttuurirahasto,
Taiteen edistämiskeskus, Espoon kaupunki ja Otavan Kirjasäätiö.
Tekijä kiittää saamastaan tuesta.

© Tiina Katriina Tikkanen ja Atena / Kustannusosakeyhtiö Otava
Jyväskylä

Tekstin- ja tiedonlouhinta kielletty.

ISBN 978-951-1-51360-5

OTAVA
KIRJAPAINO
Keuruu 2025

Tytöille

*Synnyttäessäni minusta tuli voimakkaampi kuin
yksikään väkivaltainen mies,
minusta tuli äiti.*

1.

Lapset valitsevat meille leiriytymispaikan mutkittelleen rantaviivan tuntumasta. Aallot hajoavat ryömiväksi vaahdoksi vain vähän matkan päässä. Äiti kaivaa suuren viltin rantakassistaan. Hän pölläyttää sen ilmaan kuin laskisi pellovaisen juhlaliinan illallispöydälle. Tuuli pullottaa peitteen purjeeksi, tartun sen kulmaan, Livia ottaa kiinni toisesta päästä, Elena asettelee sandaaleitamme peitteen nurkkiin punnuksiksi puhuria vastaan.

Painan hellehatun syvemmälle päähäni ja istuudun alas. Äiti laskeutuu notkeasti viltin toiselle reunalle. Seitsemänkymmentä vuotta eivät ole jäykistäneet hänen niveliään.

Äiti toivoi syntymäpäivälahjaksi lomamatkaa minun ja lasteni kanssa. Suostuin äidin lahjatoiveeseen harkitsematta, astuin kuvitelmaan yhteisestä, ihanasta viikosta portugalilaiskylässä. Silloin en muistanut, että äiti vastaa harvoin odotuksiini. Luulen hänen ajattelevan samoin minusta: tuotan hänelle aina vain pettymyksiä.

Luojan kiitos lähdemme huomenna kotiin. Minä ja tytöt palaamme pääkaupungissa sijaitsevaan kerrostaloasuntoomme. Äiti jatkaa lentokentältä bussilla kolmesadan kilometrin päähän, mummini omistamaan kartanoon. Äiti asuu siellä nykyään yksin, puhelee puissa hypppelevistä oravista ja pihalla tepastelevista harakoista kuin ne olisivat hänen lemmikkejään.

Tyttäret asettuvat viltille tavaroineen.

”Teidän pitää levittää aurinkorasvaa”, sanon heille.

”Rasvasimme jo silloin, kun olimme kämpillä, ja sinun piti tehdä vielä viisi minuuttia töitä”, Elena vastaa, lisää käsillään heittomerkit viiden minuutin ympärille.

”Joo, äiti, miksi sinun viisi minuuttiasi muuttuu aina viideksitoista minuutiksi, kun teet töitä?” Livia kysyy.

Äitini naurahtaa kysymykselle. He kolme ovat samalla puolella työtäni vastaan. Tytöt eivät tiedä, että juuri heidän vuokseen ryhdyin kirjoittamaan self help -kirjoja.

”Joskus oivalluksen kirkastaminen tekstiksi kestää kauemmin kuin luulin”, vastaan.

”Pikkuisen erikoista”, äitini tiivistää mielipiteensä työtäni.

Äiti ei ole lukenut kirjojani, on silti ostanut niistä jokaisen, pinonnut ne asetelmaksi antiikkisen kynttilänjalan ja mosaiikkikoristelautasen väliin, kartanon ruokailuhuoneen lipaston päälle. Ehkä hän on joskus ottanut jonkun oppaista käteensä, selaillut sitä, lukenut virkkeen sieltä täältä.

Pumppaan spraypullosta aurinkorasvaa säärelleni. Käänyn hieman sivuttain, levitän rasvaa polvitaiveisiin ja pohkeisiin. Huomaan äidin katsovan jalkojani.

”Yhtä kauheat suonikohjut kuin muillakin meidän sukumme naisilla”, hän sanoo.

Tekisi mieli pyyhkiä sormien väleihin tarttunut tahmea rasva äidin poskeen. Kerran nuorena heitin jogurttia hänen kasvoilleen.

”Kun Elena ja Livia olivat pieniä, he kutsuivat suonikohujani ihonalaiseksi helminauhaksi”, sanon äidilleni.

Äiti ei kommentoi helminauhavertausta. Hän on keskitynyt puhelimeensa.

”Miksi pikkumummi saa katsoa ruutua?” Elena kysyy.

”Pistäisitkö sen pois, äiti?”

”No juu juu, tarkistin vain yhden asian”, äiti vastaa ja pudottaa puhelimen laukkuunsa.

Kellahdan kyljelleni lukemaan Vigdis Hjorthin kirjoittamaa Toisto-nimistä romaania. Ehdin lukea muutaman sivun, kun äiti alkaa nostella rantakassista eväsrasioita viltille. Hän höpöttää puolinaisilla virkkeillä, mitä hedelmiä on pilkkonut kuhunkin rasiaan. Äiti manaa lomahuoneistostamme löytämiensä muovirasioiden huonoja kansia ja sättii itseään, ettei pakannut kotoa säilytysrasioita mukaan. Yritän olla kuuntelematta häntä, mutta osa minusta pysyy valppaana hänen seurassaan.

Äiti tarjoaa meille siivuttamaansa vesimelonია. Tytöt ottavat viipaleet, minä kieltäydyin ja jatkan lukemista. Näen sivusilmällä, kuinka äiti pinoaa rasiat takaisin kassiinsa, kaivaa puikot käteensä ja ryhtyy luomaan uusia silmukoita villasukan varteen. Puikot napsuvat toisiaan vasten. Ääni kuulostaa lukemani romaanin etenemiseltä.

”Mistä se sinun kirjasi kertoo?” äiti kysyy minulta.

”Tytöstä ja hänen äidistään”, vastaan ja toivon, että hän ei kysy enempää.

”Voisinko minäkin lukea sen?”

”Kai sinä voit lukea millaisen romaanin tahansa.”

”Tarinan pitää sisältää murhia ja rakkautta”, äiti täsmentää.

Tytöt lähtevät uimaan. Äiti panee käsityönsä pois, käskää minua vahtimaan tavaroitaan, kipaisee lasteni perään. Vesi syvenee hitaasti, he tarpovat päättäväisesti aaltojen läpi. Molemmat tyttäreni ovat äitiäni pidempiä. Livia on saanut kevään aikana Elenan kiinni pituudessa. Kun vesi ylettää tyttöjä vyötäröön, Livia heittäytyy aallon päälle. Elena ja äitini tekevät samoin. He hyppelivät aalloissa, merivesi roiskuu heidän ympärillään. Äitini kauhoo tyttärieni päälle vettä, lasten nauru raikuu. Mikään ei ole parempaa kuin kuulla lastensa nauravan.

Otan heistä kolmesta puhelimellani kuvan. Lähetän sen äitini äidille, minun mummilleni. Kirjoitan kuvan saatteeksi: ”Katso mummi, lapsemme leikkivät yhdessä meressä.” Mummi vastaa isoilla kirjaimilla: ”MITEN HIENOA.” Lähetän mummille kolme sydäntä.

Toiset palaavat luokseni vettä valuvina. Ojennan tytöille pyyheliinat, he rojahtavat viltille niihin kääriytyneinä. Äiti kuivattelee ihoaan auringossa, pisarat kimaltelevat hänen terävillä olkapäillään. Hän asettelee neliskanttiset aurinkolasit silmilleen, puristelee harmaita kiehkuroitaan latvoista kuiviksi, sitoo värikkään sifonkihuivin päähänsä. Kymmenien erilaisten hiusmallien jälkeen äiti näyttäneen vihdoin selaiselta kuin haluaa. Tyylikkäältä leidiltä.

Äiti katsahtaa minuun päin, äkkää tuijotukseni.

”Mitä?” hän kysyy.

”Minun vuoroni”, vastaan ja kirmaan mereen.

Uin pitkin vedoin kohti horisonttia. Syljen huulilleni räiskyvää suolavettä, vedän keuhkot täyteen ilmaa ja käännyn selälleni kellumaan. Suljen silmät, myöhäisen iltapäivän aurinko säteilee silmäluomieni läpi.

Havahdun hetken päästä, virta on vienyt minua kauemaksi ulapalle huomaamattani. Lähden uimaan takaisin rantaan. Katselen uidessa lapsiani. He puhelevat keskenään, Livia osoittaa mangasarjakuvakirjastansa jotain Elenalle. Äitini seisoskelee viltin vieressä, tarkkailee merta, kenties vahtii vaivihkaa minua. Tunnen alkukantaista ylpeyttä näistä yksinkertaisista asioista: minä olen äiti, äitini on isoäiti. Huolimatta pettymyksistä olemme täällä yhdessä.

Varpaani hipaisee hiekkaista merenpohjaa, kahlaa rantaan. Painelen kasvojani kuivaksi hamam-pyyhkeeseen. Vilkaisen vanhaa rannekelloani, siesta päättyy näillä minuuteilla. Rannalle saapuu alituisen lisää ihmisiä. Esiteini-ikäinen tyttö ja hänen äitinsä leiriytyvät viereemme, äitini puolelle

vilttiä. He puhuvat keskenään suomea. Äitini kääntyy heitä kohti.

”Kuinka mukavaa tavata muitakin suomalaisia. Emme ole kuulleet täällä äidinkieltä laisinkaan”, äiti sanoo heille.

Nainen hymyilee. Näen meidät hänen silmillään: muistutamme kaikki neljä ulkonäöltä toisiamme. Äsken kokemani alkukantainen ylpeys saa seurakseen toisen tunteen, kiusallisuuden. Ääni sisälläni haluaa kertoa naiselle, että tämä ei ole niin seesteistä, miltä näyttää.

Äiti rupeaa taas neulomaan, pälyilee samalla uusia naapureitaan. Kun äiti ja tytär ovat asettautuneet, äiti kysyy tytöltä, onkohan hän suunnilleen samanikäinen ”meidän tyttöjen” kanssa: Livia aloittaa syksyllä viidennen luokan ja Elena menee kuudennelle, toinen harrastaa sählyä ja toinen koripalloa, kumminpäin se menikään, äiti katsoo tyttäriäni.

”Minä pelaan salibandya ja Livia korista”, Elena vastaa. Livia muljauttaa minulle silmiään. Elena vilkuilee naapuri-viltin tyttöä. En kuule, mitä tyttö sanoo, tuuli varastaa hänen sanojansa.

”Menettekö ostamaan yhdessä jäätelöä?” äitini ehdottaa kaikille kolmelle tytölle.

Hän ojentaa laukustaan Elenalle kymmenen euron setelin. ”Pikkumummi tarjoaa”, hän sanoo.

Tytöt lähtevät, Livia ottaa mangan mukaansa. Äitini jatkaa juttelua vieraalle naiselle. Yritän lukea romaaniani, mutta heidän keskustelunsa häiritsee. Nainen on kampaaja, he ovat tyttären kanssa kahdestaan Portugalissa, hänen miehensä on parhaillaan työmatkalla Saksassa.

”Matkusteleeko miehesi paljon?” äitini kysyy naiselta.

”Liikaa”, hän vastaa.

”Minunkin mieheni oli jatkuvasti työmatkalla, ja minäkin olin yrittäjä ja tuo Julia tuossa, joka nyt lukee kirjaa, oli pieni silloin.”

Ruumiini jännittyy. Esitän, että en kuule heitä, samaan aikaan terästä kuuloani. Mitä äiti aikoo sepittää naiselle?

”Viikonloppuisin, jos mieheni oli kotona, retkeilimme koko perhe, kävimme sienestämässä ja hiihtämässä”, hän sanoo.

Pää kiinni nyt, ajattelen. Et sano enää sanaakaan isästä. Äiti ei kuule ajatuksiani, vaan jatkaa loruilemistaan.

”Kerran hiihtoretkellä mieheni selkä oli hiestä märkä, kun pysähdyimme nuotiopaikalle, vaikka olimme hiihtäneet lapsen tahtiin. Pian paljastui, ettei se ollutkaan hikeä, se olikin rikkinäinen termospullo, joka oli vuotanut reppuun ja kastellut miesparan selän.”

Äiti on nyt kivunnut asfalttilanan ohjaamoon, rullaa minua lattanaksi maata myöten, mustaksi pieksi, savuavaksi kerrokseksi tienpintaan.

Pujotan ohuen kaftaanin pääni yli, nappaan kirjan kainalooni. En pysty esittäytymään äidin vierustoverille, en edes vilkaisemaan häntä, vaan painelen mitään sanomatta kohti rantakahvilaa. Äidin esitys kihisee sisälläni, auringon kuumentama hiekka polttaa jalkapohjiani, hyppelen pitkospuille turvaan. Kunpa isäni kauan sitten maatunut ruumis ei enää vaikuttaisi meihin eläviin, millään tavalla.

Tytöt kävelevät minua vastaan, syventyneinä keskusteluun suomalaistytön kanssa. He eivät huomioi minua. Kahvilan terassilla käännyin katsomaan taakseni: uusi kaveri istuu viltillämme, minun paikallani. Äitini kasvot ovat kohti naapurileirin naista. Minua hävettää kaikki.

Tilaan espressomartinin ja suunnistan drinkin kanssa aurinkovarjolliseen pöytään. Avaan taas Toisto-romaanin. En paljastanut äidilleni, että kirja kertoo ennen kaikkea siitä, miten tytön isän hänelle tekemä seksuaalinen väkivalta vaikuttaa tyttären ja äidin suhteeseen. Mitä äiti olisi sanonut, jos olisin kertonut sen?

Palleassani pistää, leuoissani kiristää, hartioissani painaa. Lamaannus valtaa kehoni.

”Helvetti”, kuiskaan.

Ruumiin reaktiot tulevat kuin kutsuttuina, kun ajattelen seksuaaliväkivaltaa, kun ajattelen isäni minulle tekemää seksuaaliväkivaltaa.

Yritän keskittyä kahvilasta kantautuvaan, grillattujen maissien makeaan tuoksuun. Vedän makeutta sieraimista sisään, puhallan ilman suun kautta ulos. Koetan katsella äitini yli, aavana aaltoilevaa merta, pitkälle horisonttiin. En onnistu, näen vain äitini sivuprofilin, erotan hänen taukoamatta papattavat huulensa. Millaista versiota hän mahtaa parhaillaan kertoa?

Millainen meidän tarinamme oikeastaan on, äiti, kysyn mielessäni ja näen, kuinka hän näyttää käsillään kahden asian etäisyyttä, selittää lisää. Vuosien ajan olen ajatellut, että meidän tarinallamme ei ole väliä, sillä viltillä makoilevat he, joilla on enää väliä: minun lapseni, sinun lapsenlapsesi.

Siemaisen drinkistä, pyydystän kielelläni yhden kolmesta cocktailin pinnalla kelluvasta kahvipavusta. Äiti on joskus kertonut kahvinpapujen symboloivan vaurautta, terveyttä ja onnea. Puraisten pavun rikki takahampaillani, kitkerä maku leviää kitalakeen. Sylkäisen pavun puolikkaan hiekalle, juon kulauksen vettä. Kuvittelen, mitä minä haluaisin kertoa äitini vieressä istuvalle, tuntemattomalle naiselle.

KESÄ 1990